

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

3

1906

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ της Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου θὰ κοσμηθῆ διὰ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Ἡ στοργὴ μεθ' ἧς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περιβάλλει τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου κατέστησεν εὐχερὲς τὸ ἔργον τῆς ἐν ἔτει 1901 συστάσεως ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Μάρκου Δραγούμη ἐπιτροπείας. Τὸ μέχρι τοῦδε συνειλεγμένον καὶ ἐν τῇ Τραπεζῇ Ἀθηνῶν κατατεθειμένον ποσὸν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ περίπου χιλιάδων δραχμῶν, οὐ ταχεῖα προσδοκᾶται ἢ αὐξήσις, ἐπιτρέπει ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλει ἤδη εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τὰς πρώτας ἐνεργείας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ὅπερ ἀνέλαβε. Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων εἶνε καὶ ἡ περισυναγωγή τῶν στοιχείων ἐξ ὧν ὁ γλύπτης, εἰς ὃν θὰ δοθῆ, κατόπιν διαγωνισμοῦ πιθανῶς συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας σκέψεις, ἡ ἐντολὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγάλματος, θάναπαραστήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ μάρτυρος αὐτοκράτορος, ἐμμένων σὺν τοῖς ἄλλοις ὅσον ἔνεστι πιστὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν περιβολὴν τῶν Παλαιολόγων.

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν εἶνε ἄσκοπὸς ἡ ἀναθεώρησις τῆς ἱστορίας τῶν μέχρι τοῦδε φερομένων ἀναπαραστάσεων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἐπανάληψις καὶ συμπλήρωσις ἐκείνων ὅσα καὶ ἀλλαχοῦ ἐδημοσίευσεν τὸν Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους περὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ αὐτοῦ εὑρεθεισῶν εἰκόνων τοῦ αὐτοκράτορος ¹.

¹ «Εἰκόνες Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου» ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ περιοδικῷ Εἰκονογραφημένη Ἔτ. Α' σ. 142 κ. ἑ.

Εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1798 ὑπὸ τοῦ Eckhel¹. Παρέλαβε δὲ ταύτην ὁ Βιενναῖος νομισματολόγος ἐκ χρυσοῦ ὄφθην νομίσματος, διασωθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τῆς ἐπικειμένης ἐν τῷ κλιβάνῳ τήξεως καὶ κατατεθέντος εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ νομισματικὴν συλλογὴν. Ἀλλὰ τὸ ὑποτιθέμενον νόμισμα εἶνε ἀπλούστατα χρυσοῦ βούλλα ἐκ χρυσοβούλλου τινός, καθ' ἃ ἀπέδειξα ἤδη πρότερον².

Μακρὸν δὲ μετὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην τοῦ Eckhel χρόνον οἱ γνωστοὶ Βυζαντιολόγοι Tafel καὶ Thomas, ἐκδόντες τῷ 1851 ἀνέκδοτον χρυσόβουλλον τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, δι' οὗ παρείχοντο ἐν ἔτει 1451 ἐμπορικαὶ εὐκολίαι εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ῥαούσης, συνεξέδωκαν μετ' αὐτοῦ καὶ λιθογραφικὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἐγγράφου τούτου, ἀποκειμένου ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ ἀρχεῖῳ τῆς Βιέννης, ἀνακρεμαμένης χρυσοῦ βούλλης, ἣτις φέρει ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Κωνσταντίνου³.

Τὴν εἰκόνα δὲ ταύτην, μὴ πιστῶς ἐπιτυχοῦσαν ἐν τῇ λιθογραφίᾳ ἐκείνῃ, ἐξέδωκα ἐκ νέου ἀπὸ φωτογραφίας, ἐξεπίτηδες παραγγελθείσης, ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημόνι⁴. Παρέθηκα δὲ καὶ τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ ἐκτύπου ἄλλης σφραγίδος τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ εὔρον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μοδένης, ποιησάμενος λόγον καὶ περὶ τῶν διαφορῶν τῶν δύο τούτων σφραγίδων. Τὰς δύο δὲ ταύτας εἰκόνας ἀνατυπὼν καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ παρενθέντῳ Πίνακι Δ' ὑπ' ἀρ. 1 (Βιέννης) καὶ 2 (Μοδένης).

Ἐν τούτοις δὲ ἡ λιθογραφία ἐκείνη τῆς χρυσοῦ βούλλης

¹ *Doctrina numorum veterum* Τόμ. Η' σ. 273.

² Ἴδε Νέον Ἑλληνομνημόνιον Τόμ. Α' σ. 420. Πρὸς. *A. v. Sallet* *Münzen und Medaillen*. σ. 105 καὶ *A. Λαμπρόπουλον* ἐν Νέῳ Ἑλληνομνημόνι Β' (1905) σ. 239 κ. ἑ.

³ Ἐν τοῖς *Sitzungsberichte der philos.-historischen Classe der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften*. Ἐν Βιέννῃ Τόμ. Γ' (1851) σ. 524 κ. ἑ.

⁴ « Σφραγίδες τῶν τελευταίων Παλαιολόγων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς » ἐν Νέῳ Ἑλληνομνημόνι Τόμ. Α' (1904) σ. 416 κ. ἑ.

τοῦ ἀρχείου τῆς Βιέννης ὑπῆρξεν ἡ κυρία πηγή καὶ ἀφετηρία τῆς δημοσιεύσεως νέων εἰκόνων τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὧν ἡ ἐξέλιξις δὲν εἶνε περιττὸν νὰ ἐπασχολήσῃ ἡμᾶς ἐνταῦθα διὰ βραγέων.

Καὶ δὴ πρῶτον ὀκτῶ ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Tafel καὶ Thomas ἐξεδίδετο ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Α. Β[υζαντίου] ἐλληνικῆ μεταφράσει τῆς γερμανικῆς συγγραφῆς τοῦ Mordtmann «Πολιορκία καὶ ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453 κατὰ τὰς πηγὰς». Ὁ δὲ μεταφραστὴς προέταξε μὲν ἱστορικὴν ἑνα μελέτην καὶ τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐπλούτιτε δὲ τὸ βιβλίον διὰ δύο εἰκονογραφημάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ τοπογραφήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ δὲ εἰκονογραφήματα ταῦτα, περὶ ὧν οὕτω γίνεται λόγος ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ βιβλίου, εἶνε πρῶτον μὲν λιθογραφικὴ εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου φέρουσα κάτωθεν τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, δεύτερον δὲ λιθογραφία εἰς τὸ διπλοῦν τοῦ εἰς μικρὸν 8^{ον} σχήματος τοῦ βιβλίου παριστάνουσα ἔξοδον τοῦ αὐτοκράτορος ἐν λιτανείᾳ καὶ φέρουσ' ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιγραφῆς ὀλίγον μεταβεβλημένον τὸ χωρίον τοῦ Δούκα¹ τόδε· «Τὴν δὲ πόλιν οὐ σοὶ δίδομεν· κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ εἰκόνι ὁ αὐτοκράτωρ παριστάνεται ἔριππος, φέρων ἐπὶ κεφαλῆς τὸ στέμμα καὶ αἰρων διὰ τῆς δεξιᾶς γεγυμνωμένον κυρτὸν ξίφος. Προηγείται δ' αὐτοῦ ἐν λιτανείᾳ τὸ πλῆθος, οὐ μεταξὺ ἱερεῖς, ὧν εἷς κρατεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, καὶ φουστανελλοφόρος, ὧν εἷς κρατεῖ διασχιδῆς καὶ σταυροφόρον λάδαρον. Καὶ ἄποθεν μὲν φαίνονται οἰκοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πύργοι καὶ δύο ἐκκλησίαι μετὰ τρούλλων, ὧν ἡ ἑτέρα φαίνεται οὕσα ἡ Ἁγία Σοφία, πρὸ δὲ τῶν ποδῶν τοῦ αὐτοκράτορος κείνται τέσσαρες νεκροὶ, ἀναμιξ Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, ὧν εἷς ἱερεὺς· πέμπτος δὲ τις, ἀδελφὸν

¹ Ἐκδ. Βιέννης σ. 280, 17 κ. ἑ.

ἂν Τοῦρκος σαρικοφόρος, κάθηται ἐπὶ λίθου, παρακολουθῶν, ὡς φαίνεται, ὡς θεατῆς τὰ τελούμενα. Καὶ τίνος μὲν ἔργον εἶνε ἡ ἀφιλόκαλος καὶ πρὸς πᾶσαν ἱστορικὴν πίστιν ἀντιστρατευομένη εἰκὼν αὕτη δὲν σημειοῦται, ἀναγράφονται δὲ μόνον ἐπ' αὐτῆς ταῦτα: Γεώργ. Κόλμαν ἐλιθόγραψε 1859. Ἄλλ' οὐχ ἦττον τὸ ἀκαλλαισθητὸν τοῦτο κατασκευάσμα δὲν ἀφῆκεν ἀδιαφόρους τοὺς πολλοὺς. ὦν χάριν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος λιθογράφος ἀπετύπωσε ἐν μεγάλῳ σχήματι τὴν αὐτὴν εἰκόνα, ἣν ἐνθυμοῦμαι ἰδῶν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ. Ἴσως δὲ καὶ πλέον ἢ ἀπαξ ἐξεδόθη ἡ αὐτὴ εἰκὼν, τοῦθ' ὅπερ θὰ μάθωμεν ἀκριβῶς μόνον εἴταν κατορθωθῆ νάπαρτισθῆ πλήρης σειρά λαϊκῶν λιθογραφιῶν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας.

Περὶ δὲ τῆς προελεύσεως τῆς πρώτης εἰκόνας τῆς παριστανούσης μόνον τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον καὶ φερούσης κάτω τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς ὀπισθεν τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου: «Ἡ μὲν εἰκὼν ἐσχεδιάσθη ὑπὸ Δ. Τσόκου ἐξ ἀντιγράφου, εἰλημμένου μὲν ἐκ χρυσοῦς σφραγίδος σωζομένης ἐν τῷ Βιενναίῳ Μουσεῖῳ, περιεχομένου δὲ ἐν τῷ *Doctrina numorum veterum conscripta a Josepho Eckhel Vol. III pag. 273*, ἡ δὲ αὐτόγραφος ὑπογραφὴ ἐλήφθη ἐξ ἐσφραγισμένου ἀντιγράφου τοῦ τελευταίου χρυσοβούλου τοῦ Κωνσταντῖνου, ὁ σωζόμενον πρωτοτύπως ἐν Βιέννῃ παρέσχεν ἡμῖν ὁ μουσοτραφῆς κ. Β. (γράφει Σ.) Ζαμπέλιος».

Τὸ σημείωμα τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι διὰ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου εἶχε περιέλθει εἰς γνῶσιν τοῦ μεταφραστοῦ τῆς συγγραφῆς τοῦ Mordtmann ἢ δημοσίευσίς τοῦ Tafel καὶ Thomas. Εἴτε δ' ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Eckhel, εἴτε μᾶλλον ἐκ τῆς τοῦ Tafel καὶ Thomas ἐσχεδιάσθη ἡ εἰκὼν, πηγὴ αὐτῆς εἶνε ὅπωςδῆποτε ἡ χρυσοῦ βούλλα τοῦ αὐτοκράτορος. Ταύτην καὶ μόνην ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Δ. Τσόκος, δεστικὴ ἦτο κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καθηγητῆς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ, παρέλιπε μὲν τὰς ἐκατέρωθεν τῆς εἰκόνας ἐν τῇ χρυσοῦ βούλλῃ ἐπι-

γραφάς, ἐμεγέθυνε δὲ εἰς τὸ ὑπερτετραπλάσιον αὐτὴν τὴν εἰκόνα καθ' ἑαυτὴν, λεπτόνας μὲν ἐπὶ τὸ φιλοκαλώτερον τὸν εἰκονικὸν τύπον τοῦ αὐτοκράτορος, καλλιτεχνικώτερον δὲ περικοσμήσας τὸ ὅλον, ἀλλ' ἐν τῇ καλλιπρεπεστέρᾳ ταύτῃ παραστάσει οὐ μικρὸν ἀπομακρυνθεὶς τοῦ πρωτοτύπου καὶ νεωτερίσας. Ἐσημειώθησαν δ' ἐν τῷ ἐδάρει τῆς εἰκόνος κάτω ἐκ μὲν ἀριστερῶν τῷ ὄρωντι αἱ λέξεις Δ. Τσόκος ἐσχεδ. 1859, δεξιᾷ δὲ Γ. Κόλμανν ἐλυθόγρ.

Τῆς εἰκόνος ταύτης δὲν γινώσκω ἂν ἐδημοσιεύθη λιθογραφία ἐν μεγάλῳ σχήματι χάριν τῶν πολλῶν. Τῷ δὲ 1900 ἐξεδόθη ἐν τῇ ἐφημερίδι Πατρίδι τοῦ Βουκουρεστίου τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς ἀλώσεως¹ ἀνεπίγραφος εἰκὼν παριστάνουσα δῆθεν τὸν Κωνσταντίνον Παλαιολόγον, οὐ κάτωθεν αἱ λέξεις «Εἰς χεῖρας ὑμῶν παραδίδωμι τὸ σκῆπτρόν μου». Λέγω δὲ δῆθεν, διότι πᾶν ἄλλο παριστάνει ἢ εἰκὼν αὕτη ἢ τὸν Κωνσταντίνον. Εἶνε ἢ προτομὴ νέου ἀνδρὸς γενειῶντος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὄρωντι ἐστραμμένου ἐν κατατομῇ καὶ κρατοῦντος ξίφος ἐσπασμένον. Ὁ δὲ παριστανόμενος φορεῖ ἀρχαῖον κράνος μετὰ λοφιάς, λεπιδωτὰς χειρίδας, καλυπτούσας μόνον τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ἄλλως γυμνοῦ βραχίονος καὶ μανδύαν κεκοσμημένον ὑπὸ μαιάνδρων καὶ πορπούμενον ἐκ πλαγίου πλησίον τῆς ὠμοπλάτης. Ἡ εἰκὼν φέρει ὑπογραφὴν Soroga, δηλοῦσαν, ὡς εἰκάζω, τὸν σχεδιαστὴν τῆς εἰκόνος ταύτης, ἥτις εἶνε κρᾶμα στοιχείων τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, οὐδὲν δὲ βεβαίως ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν Κωνσταντίνον Παλαιολόγον².

Πολὺ φιλοκαλωτέρα, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀτυχῆς εἶνε ἢ ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις λιθογραφείου Μ. Ἐργίνου καὶ Σ^ας ὑπὸ τῆς εταιρείας «Ὁ Ἑλληνισμὸς» τὸ αὐτὸ ἔτος 1900 ἐκδοθεῖσα εἰκὼν

¹ ἀρ. 2744 τῆς 30/12 Ἰουνίου 1900.

² Ἄλλην εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος ἐρίπκου ὅπως φανταστικὴν καὶ ταύτην ἐδημοσίωσαν ἡ Πατρίς ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 28 Μαΐου 1906. Ἴσως δὲ καὶ ἄλλαι εἰκόνες κατὰ φαντασίαν ἐδημοσιεύθησαν ἐν παλαιότεροις ἐλληνικοῖς φύλλοις.

ἡ φέρουσα κάτω τὴν ὑπογραφήν † Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος: † 29 Μαΐου 1453 ἐπαλαμβανομένην, πλὴν τῆς προστεθείσης χρονολογίας, ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Mordtmann. καὶ τὸ χωρίον τοῦ Δούκα τὴν δὲ πόλιν οὐ σοι δίδομεν κτλ., ὅπερ εἶδομεν ἀναγραφόμενον κάτωθεν τῆς ἄλλης εἰκόνος τοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐν τῇ ἐξεζητημένῃ αὐτῆς φιλοκαλίᾳ εἶνε καὶ τῆς ἐν τῇ Πατρίδι δημοσιευθείσης ἐπι ἀτυχεστέρα. Ὁ αὐτοκράτωρ παριστάνεται ὄρθιος μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου. Φορεῖ κράνος περίκοσμον, κορυφούμενον εἰς λοφίαν πρὸς τὰ κάτω ἀνεμιζομένην, θώρακα μακρὸν, ἐφ' οὗ βραχὺ ἐπιθωράκιον, ὁμοίως κεκοσμημένον ὑπ' ἀνθεμίων, καὶ ξίφος ἀνηρητημένον ἀπὸ τελαμῶνος ἀδῆλον ποῦ στηριζομένου. Καλύπτεται δὲ τὸ σῶμ' αὐτοῦ ὑπὸ μανδύου, ἐπὶ μὲν τῶν ὤμων ἔχοντος τὴν ὤαν διανθῆ ὑπ' ἀνθεμίων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ὑπὸ μαιάνδρων, κάτωθεν δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ὅπου κομβοῦται εἰς ἄτεχνον θηλειάν, ὑπὸ μαιάνδρων τε καὶ ἄλλων ἀνθεμίων. Οἱ ἄνω βραχίονες καλύπτονται ὅλοι ὑπὸ μεγάλων φολίδων, οἱ δὲ κάτω, κεκαλυμμένοι καὶ αὐτοὶ δι' ὑφάσματος, καθ' ἃ φαίνεται, ἀπολήγουσιν εἰς περιχειρίδας παντελῶς ὁμοίως πρὸς τὰς φερομένας ὑπὸ τοῦ Τριβουλέτου ἐν τῷ Ῥιγολέττω. Καὶ διὰ μὲν τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς κρατεῖ ὁ αὐτοκράτωρ ὄρου, τὴν δὲ καθημένην δεξιάν στηρίζει ἐπὶ τοῦ ξίφους.

Τῆς ὅλως ἀστόχου ταύτης εἰκόνος σχεδιαστῆς ἀναγράφεται ἐν τινι ὑποσκίῳ γωνίᾳ τοῦ μανδύου ὁ Μαρῖνος [Κωνσταντινίδης], μαθητῆς τότε τοῦ Πολυτεχνείου. Εἶνε δὲ τραγελαφικὸν μίγμα στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐνίων μεσαιωνικῶν ἐκ τῆς Δύσεως, οὐδένα δ' ἔχει, ἔστω καὶ ἄποθεν, βυζαντιακὸν χαρακτήρα. Ὁ σχεδιαστῆς δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ βυζαντιακὰς εἰκόνας, ἠστόχησε δὲ παντελῶς καὶ περὶ αὐτὸν τὸν εἰκονικὸν τύπον τοῦ Κωνσταντίνου, ὃν ἐπεδίωξε μόνον νὰ παραστήσῃ νεαρὸν καὶ ὠραῖον, οἷον εἰς τοῦ κομμωτηρίου ἔναγχος ἐξεληθόντα. Οὕτω μόνον ἄξιον λόγου

ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἐναπομένει ἡ ἀγαθὴ πατριωτικὴ πρόθεσις τῆς ἐκδόσεως αὐτῆν. ἑταιρείας, ὑπὸ δὲ ἱστορικὴν ἔποψιν εἶνε ἄχρηστος παντελῶς.

Ἄλλ' οὐδὲ κἀν πρωτότυπος εἶνε ἡ εἰκὼν ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ἀπλοῦν ἐν μεγεθύνσει ἀντίγραφον εἰκόνοσ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου φερομένης ὑπ' ἀρ. 88 ἐν ἐγχρῶμα ἰστογραφικῶν πίνακι παριστάνοντι τὴν σειρὰν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, φερόντων ἄλλων μὲν στέμμα, ἄλλων δὲ κρῖνος καὶ εἰλημμένων ἐν μέρει ἐκ νομισμάτων, σπανιώτερον δ' ἐξ ἄλλων εἰκόνων, ἀλλὰ πάντων καλλωπισθέντων καὶ αὐθαιρέτως μεταπλασθέντων. Ἐξεδόθη δὲ ὁ πίναξ οὗτος τῷ 1884 ἐκ τῆς ἐν Ὁδησσῷ ἰστογραφίας Ἄντ. Ε. Φεζέγκου, καὶ τινὰ ἀντίτυπα αὐτοῦ φέρουσιν ἐν ὑποσημειώσει τὸ ὄνομα *Κ. Θεοχάση*.

Σημειώτερον δὲ, ὅτι ἐκ τοῦ πίνακος τούτου εἶχον ληφθῆ καὶ αἱ εἰκόνες τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, αἱ δημοσιευθεῖσαι μετὰ χρωμάτων ἐν δημῳδαί τινι συγγραφῇ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου Μαρτίνου, νῦν ἐπισκόπου Γορτυνίας ¹.

Ἐπιτυχεστέρα δὲ πῶς τῆς εἰκόνοσ ταύτης ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικὴν εἶνε ἄλλη, ἐκδοθεῖσα μετὰ χρωμάτων ἰστογραφικῶς ἐν τῇ ἔφημερίδι Ἀθηναί, καίτοι ἡ ἐκδοσις αὐτῆς συνδέεται πρὸς ἀνεὶλικρινῆ διαφήμισιν, ἧς ἡ ἱστορία ἔχει ὧδε.

Καὶ δὴ τὴν 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1903 ἡ ἔφημερις ἐκείνη διεφήμιζε τὰ ἐξῆς: «Μία ἀληθῶς ἔκτακτος ἀνακάλυψις ὀφειλομένη εἰς τὸν ζωγράφον συνεργάτην τῶν «Ἀθηνῶν» κ. Φρίξον Ἀριστέα θὰ καταστήσῃ τὸ αὐριανὸν φύλλον τῶν «Ἀθηνῶν» κόσμημα ἀληθῶς πάσης οἰκίας ἀπὸ τοῦ πλουσίου μεγγάρου μέχρι τῆς καλύβης καὶ μέχρι τοῦ διακοσμουμένου ἐπιτηθῆ ἔθνικῆ ἑορτῇ διὰ πατριωτικῶν εἰκόνων καταστήματος.»

¹ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Ἐν Ἀθήναισ. 1887. Ἡ εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου φέρεται ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ ἀριθμὸν 85 καὶ εἶνε παρενθεθεμένη ἀπέναντι τῆσ σ. 114.

»κ. Φρ. Ἀριστεύς ἐκτελῶν παραγγελίαν τῆς ἡμετέρας ἐφημε-
 »ρίδος πρὸς ἀνεύρεσιν σχεδιασμάτων τινῶν ἱστορικῶν ἀνεκά-
 »λυψε θαυμασίαν ὄντως καὶ ἀνέκδοτον Βυζαντινὴν εἰκόνα τοῦ
 »τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τοῦ
 »Παλαιολόγου. Τὴν εἰκόνα ταύτην εὕρισκομένην ἐν τοῖς χει-
 »ρογράφοις τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἀντέγραψε καὶ χρω-
 »ματιστὴν ὁλοσέλιδον θὰ παραδώσουν αὔριον αἱ «Ἀθηναῖ» εἰς
 »τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ ἀπανταχοῦ ἑλληνισμοῦ.
 »Ὅπως αἱ «Ἀθηναῖ» αἱ ἐγκαινιάσασαι τὰς θαυμαστάς ὄντως
 »καὶ πολυδαπάνους χρωματιστάς ἐκδόσεις τῆς Κυριακῆς ἀφι-
 »νεροῦν τὸ φύλλον τῆς αὔριον εἰς ἀληθῶς μεγάλην καὶ σεπτὴν
 »σοῦ Ἑλληνισμοῦ φυσιογνωμίαν, ἐκ τῆς πιστοτέρας εἰκόνας
 »τοῦ τελευταίου τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορος ».

Πρῶτος ἐγὼ ἠπόρησα μανθάνων τὸ πρῶτον τότε, ὅτι ἐν αὐ-
 ταῖς ταῖς Ἀθηναῖς, καὶ δὴ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς, ἐσώ-
 ζετο κῶδιξ περιέχων εἰκόνα τοῦ Κωνσταντίνου, διαλαθοῦσαν μέ-
 χρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τοὺς ἐρευνητάς. Καὶ ἔσπευσα μὲν αὐθη-
 μερὸν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ζητῶν νὰ ἴδω τὸ ἄγνωστόν μοι θήρα-
 μα, ἀλλ' ἔγεινα δεκτὸς μετ' ἀπορίας· γράψας δ' εἰς τὸν κ. Ἀρι-
 στεάν, ὅπως ζητήσω ἐξηγήσεις, οὐδεμιᾶς ἠξιώθη ἀπαντήσεως.
 Τὴν δὲ ἀπορίαν μου ἔλυσε τὴν ὑστεραίαν τὸ ἐκδοθὲν τῇ 7 Δε-
 κεμβρίου φύλλον τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐν αὐτῷ περιεχομένη με-
 γάλῃ ὁλοσέλιδος εἰκῶν, λιθογραφηθεῖσα μετὰ τριῶν χρωμά-
 των, κυανοῦ, πορφυροῦ καὶ σαρκίνου ἐν τῷ λιθογραφείῳ Γ.
 Στάγγελ καὶ Σ^α, ἔφερε τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς· Ἀπὸ τοῦ ἑλληνι-
 κῶν Πάνθεον.— Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.— Ὁ τελευ-
 ταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. [Ἀνέκδοτος βυζαντιακὴ
 εἰκὼν τοῦ. Ἀντιγραφή ὑπὸ τοῦ κ. Φρ. Ἀριστεύς]. Συνωδεύετο
 δὲ ἡ εἰκὼν καὶ ὑπὸ τῆς ἐξῆς δηλώσεως «Εἰθίσται κατὰ τὰς
 »ἐπερχομένας ἡμέρας τῶν ἑορτῶν νὰ διακοσμῆται καθὲ οἰκία
 »ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι μὲ εἰκόνας ὑπομιμνησκούσας μεγάλας
 »ἐθνικὰς φυσιογνωμίας. Εἶνε ἀληθῶς ἐξαιρετικῶς εὐμενῆς ἡ δι'

» ἡμᾶς σύμπτωσις τῆς ἀνευρέσεως ἀνεκδότου εἰκόνος τοῦ τελευταίου προμάχου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας. » Τὰ φύλλα τῶν « Ἀθηνῶν » φθάνοντα νῦν ὅπου ὑπάρχει Ἑλληνική θ' ἀποτελέσουν τὸ ἔθνικόν στόλισμα πάσης οἰκίας μὲ τὴν ὡραίαν μορφήν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου οὔτινος τὸ τέλος ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην τραγωδίαν τοῦ πατριωτισμοῦ. Εἰς ἀγνοήσαντες τὸ σύστημα τῶν χρωματιστῶν φύλλων ἐσκέφθημεν, ὅτι θὰ ἤρμοζεν ἐνίστε καὶ θ' ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ν' ἀνταποδίδωνται εἰς γραμμὰς ἐντύπου αἱ μεγάλαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ φυσιογνωμίαι. »

Εἶνε δὲ ἡ εἰκὼν αὕτη τῶν Ἀθηνῶν ἀπλούστατα ὑπερμεγέθυνσις ἐπιχερωσμένη τῆς μολυβδίνης βούλλης τῆς Βιέννης, ἀντιγράφεισα ἐκ τοῦ ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Mordtmaun σχεδίου τοῦ Τσόκου. Οὕτω τὸ μυστήριον ἢ μάλλον ἡ mystification ἐλύθη. Ἡ εἰκὼν ἦτο ἀνεκδότος μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὰ χρώματα, ἦτο δὲ πράγματι ἀντιγραφή τοῦ κ. Ἀριστέως. Αἱ « Ἀθηναί » οὐδὲν πλέον ἐκήρυττον τὸ μὴ ἀληθές, εὐθύς ὡς παρέλιπον τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκείνη εἶχε ληφθῆ ἐκ χειρογράφου, καὶ δὴ ἐκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλη εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὅλως ψευδῆς αὕτη, εἶχεν ἐκδοθῆ ἔνδεκα ἔτη πρότερον, τῷ 1892, ὑπὸ τοῦ ἄλλοτ' ἐν Λονδίῳ πρέσβεως τῆς Σερβίας Χεδομίλου Μιγιάτοβιτς ἐν τῇ προμετωπίδι τῆς περὶ τοῦ αὐτοκράτορος μονογραφίας αὐτοῦ¹. Εἶνε δὲ μετάλλιον μεγάλου σχήματος, ἐν ᾧ παριστάνεται ἔφιππος αὐτοκράτωρ φέρων στολὴν ποδῆρη, γενειῶν καὶ φορῶν στέμμα. Πέριξ δὲ φέρεται κεφαλαίοις γράμμασιν ἢ ἐξῆς ἐπιγραφή· + Constantinus in XPO Deo fidelis Imperator et Moderator Romanorum et semper Augustus. Εἶνε δὲ περίεργον πῶς τοῦλάχιστον ἡ ἐπιγραφή αὕτη δὲν ἔσωσε τὸν ἐκδότην ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς ἣν ὑπέπεσε.

¹ *Chedomil Mijatovich* Constantin the last Emperor of the Greeks or the conquest of Constantinople by the Turks. Ἐν Λονδίῳ 1892.

Πράγματι τὸ νομισματοσίμημον τοῦτο, ὅπερ ἀναπαριστάνει ἡ ἐν τῷ παρενθέτῳ Πίνακι Δ' ὑπ' ἀρ. 4 εἰκὼν, κοπὲν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν εἰκονίζει τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ἀλλὰ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν.

Ἄλλὰ καὶ περὶ ἄλλης κατὰ πλάνην νομιζομένης εἰκόνας τοῦ Κωνσταντῖνου πρέπει νὰ εἰπω ὀλίγα ἐνταῦθα. Πράγματι παράδοσις ἀδικοιολόγητος ὠνόμαζε μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον τὸν ἐν τῇ ἡρειπιωμένη Παντανάσῃ τοῦ Μυστρᾶ εἰκονιζόμενον πωγωνοφόρον ἄνδρα, οὗ τὸ ὄνομα ἔλεγεν ἡμίθεστος ἐπιγραφή. Ἄλλ' ὅτε πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ὁ ζωγράφος κ. Αἰμίλιος Gillieron ἀντέγραψε πιστῶς τὴν εἰκόνα ἐκείνην διὰ χρωμάτων κατὰ παραγγελίαν τοῦ λόρδου Bute, συναντιγράψας καὶ τὴν ἐπιγραφὴν, διέγνω, ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος ἦτό τις Λάσκαρις, τῶν συγγενῶν τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, ἀλλ' ὄχι ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ μάρτυς βασιλεὺς. Τὸ δὲ λεγόμενον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐξορύξει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ζωγραφίας, νομίζοντες αὐτὴν εἰκονίζουσαν τὸν αὐτοκράτορα τὸν γενναίως ὑπὲρ τῆς Πόλεως καὶ τοῦ γένους πεσόντα, δὲν ἦτο ἀληθές. Τοῦ Λασκάρεως εἶχον ἐξορυχθῆ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπλῶς διότι εἶχε νομισθῆ χριστιανικὸς ἅγιος, ἅτε ἀπεικονιζόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καθ' ἃ πολλάκις εἶχεν ἐκτρίψει ἐκ τῶν ναῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἁγίων τὸ δόρυ τοῦ κατακτητοῦ. Ἐν τῇ δὲ καὶ μόνον ἡ εἰκὼν ἐκείνη τοῦ Λασκάρεως ἔχει τὸ προσεγγίζον αὐτὴν πρὸς τοὺς τελευταίους Παλαιολόγους, τὸ ἰδιόρρυθμον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, οἷονεὶ τι τριγωνοειδὲς σκι διον, ἐκ τῶν πλαγίων ἐπτυγμένον καὶ εἰς ὀξὺ ἀποληγόν, ὅπερ ἔφερεν ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ πάντως ὑποθέτω, ὅτι ἔφερε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. Χαρακτηριστικώτατος εἶνε ὁ πῖλος οὗτος τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ ὠραίῳ χαλκῷ μεταλλίῳ τῷ κατασκευασθέντι ὑπὸ τοῦ Οὐηρωναίου χαρακτοῦ Βίκτωρος Πιζάνη, τοῦ ἐπιλεγομένου Πιζανέλλου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὴν σύναδον τῆς Φλωρεντίας χάριν ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν τῷ 1439 μεταβά-

σεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου. Τὸ ὠραιότατον τῶν ἀντιτύπων τοῦ μεταλλίου ἐκείνου σώζεται ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ Bargello τῆς Φλωρεντίας. Ἄλλο κακῶς σωζόμενον ἀντίτυπον εἶδον ἐν τῷ Ἀστικῷ μουσεῖῳ (Museo civico) τῆς Βονωνίας, ἀλλὰ δ' ἀπόκεινται ἀλλαγῶ. Εἶνε δὲ περιέργον πῶς δὲν φέρει τὸν πῖλον ἐκείνον, ἀλλὰ στέμμα, καὶ μάλιστα ἥμιστα βυζαντιακοῦ σχήματος, ὃ ἔφιππος Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐν τῇ Cappella Medicea τοῦ ἀρχαίου μεγάρου τῶν Μεδίκων ἐν Φλωρεντία τοῦ καλουμένου νῦν κοινῶς Palazzo Riccardi, ὅπου ἡ νομαρχία, ὃ ζωγραφηθεῖς ὑπὸ τοῦ Benozzo Gozzoli, καὶ δὴ ἀκριβῶς ἐν ἔτει 1461 κατὰ τὰ πρό ὀλίγων ἐτῶν ἀποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρρίκου Brockhaus, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Φλωρεντία γερμανικοῦ Kunsthistorisches Institut.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ νεώτεραι ἢ κατὰ πλάνην πιστευόμεναι εἰκόνες τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ἐκ δὲ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων περισώθησαν μέχρις ἡμῶν πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐν ταῖς χρυσαῖς βούλλαις περιγραφεισῶν τρεῖς ἕτεραι εἰκόνες, περὶ ὧν ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα ὅσα ἔγραψα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ Εἰκονογραφημένῃ.

Τούτων ἀρχαιότερα εἶνε ἐκείνη, ἣν εὔρον τὸ θέρος τοῦ 1903 ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 122 (a. S. 5,5) κώδικι τῆς ἐν Μοδένῃ Ἀτεστίας βιβλιοθήκης (Biblioteca Estense). Ὁ κώδιξ οὗτος περιέχει τὸ χρονικὸν τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ, κεκοσμημένον ἐν τῷ περιθωρίῳ ὑπὸ ἐγχρώμων εἰκόνων πάντων τῶν αὐτοκρατόρων τῆς τε Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου. Δὲν περιέχει δὲ ὁ κώδιξ μόνον ἐκείνους τοὺς αὐτοκράτορας, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Ζωναρᾶ, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως καὶ τοὺς κατόπιν μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου συμπεριλαμβανομένου. Καὶ ἀνεκοίνωσα μὲν ἤδη τινὰ περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου ἐν τῷ Διεθνείῳ ἀρχαιολογικῷ συνεδρίῳ τοῦ 1905¹, ἀλλοτε δὲ θὰ γράψω διὰ μακρῶν περὶ αὐτοῦ

¹ Comptes rendus du Congrès International d'Archéologie. Ἐν Ἀθήναις 1905 σ. 309 κ. ε.

καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εἰκόνων τῶν αὐτοκρατόρων. Ἐνταῦθα δὲ περιορίζομαι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς εἰκόνας τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἔχει μὲν τὸ τυπικόν, πεποιτημένη κατὰ τύπον καὶ ἄλλως ἐπαναλαμβάνομενον ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ καθ' ὄλου εἶπεῖν δὲν εἶνε παρὰ πολὺ διάφορος τῆς παριστανομένης ἐπὶ τῆς χρυσοῦς βούλλης. Ἡ μὲν χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐλευθεριάζει, ἀλλ' ἡ βάσις τῆς ζωγραφίας εἶνε εἰκονικὴ (portrait). Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀνατυποῦται ἐν τῷ παρενθέτῳ Πίνακι Δ' ὑπ' ἀρ. 3.

Ὅπως δὲ διαφόρως ἔχουσι τὰ κατὰ τὰς δύο λοιπὰς εἰκόνας, τὰς ἐν τῷ παρενθέτῳ Πίνακι Ε'. Αὗται οὐδαμῶς εἶνε εἰκονικαί, οὐδεμίαν ἔχουσαι βάσιν ἀληθείας, ἀλλ' ἀπλῶς συμβολικαί. Εὖρον δ' αὐτὰς ὁμοίως πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, φέροντι ἀριθμὸν Class. VII cod. 22. Εἶνε δὲ ὁ κώδιξ οὗτος γεγραμμένος τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ περιέχει πλὴν χρησμολογικῆς συγγραφῆς τοῦ Ψευδομεθοδίου Πατάρων ἄλλα χρησμολογικά, μεθ' ὧν εἶνε ἀναμεμιγμένα χρονογραφικὰ σημειώματα ἐν πολλῇ συγχύσει, ὧν τὰ πλεῖστ' ἀναφέρονται εἰς τὴν Κρήτην. Καὶ τὸ μὲν κείμενον τοῦ κώδικος δὲν εἶνε μακρὸν, τὸ δὲ κύριον ἐν αὐτῷ εἶνε αἱ διὰ γραφίδος γεγραμμέναι ἀξιόλογοι εἰκόνες, πολλαχῶς διαφωτίζουσαι γεγονότα τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν ἱστορίας ἀξια γνώσεως, καθ' ἃ θέλει δειχθῆ ἐκ τῆς ἄλλοτε γενησομένης ὑπ' ἐμοῦ μακρᾶς τοῦ κώδικος περιγραφῆς. Ἐν δὲ φ. 204^b τοῦ χειρογράφου εὐρίσκομεν τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, ἐξ οὗ μανθάνομεν τὸ ὄνομα τοῦ Κρητὸς βιβλιογράφου, ὅστις εἶνε ἅμα καὶ ὁ σχεδιαστὴς τῶν ἐν τῷ κώδικι σκαριφημάτων·

*Γεωργίου χεὶρ Κλόντζα τόδε γεγράφει,
ὁ δὲ λαβὼν μέμνησο κάμου προφρόνως.*

Ἐν δὲ τῷ φ. 136^a μαρτυρεῖ ὁ Κλόντζας, ὅτι ἔγραψε τὸν κώδικα ἐν ἔτει 1590.

Τοῦ χειρογράφου τούτου τὸ φ. 89⁶ παριστάνει πανομοιοτύπως ἐκ φωτογραφίας ὁ Πίναξ Ε'. Καὶ τὸ μὲν βραχὺ κείμενον τῆς σελίδος ταύτης εἶνε τὸ ἐξῆς: Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος οὖρου ἐχάσσε τὴν βασιλείαν καὶ ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον: Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως· γέγονε δὲ, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐπονομαζομένου Δράγασι· παρὰ τῶν ἀσεβῶν Ἰσμαϊλητῶν· ἔτους ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνοάρκου οἰκονομίας· υνγ, μηνὸς Μαΐου, κθ', ἡμέρα Τρίτη. Καὶ ταῦτα μὲν κάτωθεν τῆς πρώτης εἰκόνος, κάτωθεν δὲ τῆς δευτέρας φέρονται τάδε: Ὁ θάνατος τοῦ ἀπάνω γεγραμμένου Κωνσταντίνου οὖρου ἐσκοτώθη εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως.

Πλὴν δὲ τῶν σημειωμάτων τούτων φέρει ἡ αὐτὴ σελὶς δύο εἰκόνας, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου σημειώματος, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ ἐν τέλει. Κατὰ ταῦτα ἡ μὲν πρώτη παριστάνει τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον, ἡ δὲ δευτέρα τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Ὁ ἀναγνώστης δύναται αὐτὸς παρακολουθεῖν τὰς εἰκόνας νὰ συνιδῇ τὸν συμβολικὸν αὐτῶν χαρακτήρα. Ὁ φιλόκαλος Κρής δὲν εἶχε προφανῶς ἐν τῇ ἀκόμῃ τότε βενετοκρατουμένη πατρίδι νήσῳ πλέον πρὸ αὐτοῦ ἐπίσημον καὶ ἔγκυρον εἰκόνα τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἐσχεδίασεν ἐξ ἐλευθέρως χειρός. Διὰ τοῦτο οὐδὲν τὸ πιστὸν ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Κωνσταντίνου πλὴν ἢ ὅτι παρέστησεν αὐτὸν γενειῶντα, καθ' ἃ καὶ αἱ ἀρχαιότεραι αὐτοῦ εἰκόνες. Ἄλλ' οὐδὲν ὑπάρχει τὸ πιστὸν καὶ ἐν τῇ περιβολῇ αὐτοῦ, ἥτις ἔχει μᾶλλον φραγκικὸν χαρακτήρα. Ὁ αὐτοκράτωρ κάθηται περίφροντις ἐπὶ τοῦ θρόνου, στηρίζων τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τῆς παρεΐας καὶ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος. Εἰρων δὲ χωρεῖ πρὸς αὐτὸν ὁ σκελετώδης Θάνατος φέρων φάρετραν καὶ τόξα καὶ κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς κλεψύδραν καὶ ξίφος.

Ἡ δ' ἑτέρα παριστάνει τὸν Κωνσταντῖνον νεκρὸν ἐν τῷ φε-

ρέτροφ. Ἄλλ' ὁμοιάζει πρὸς δυνάστην τῆς Δύσεως ἡσύχως κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης, οἷους πολλάκις παρίστανον τοὺς θανόντας ἡγεμόνας ἐπὶ ἐνταφίων πλακῶν ἢ σαρκοφάγων οἱ Ἑσπέριοι γλύπται, πολὺ μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν μαρτυρικῶς πεσόντα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς ἀτυχοῦς Κωνσταντινουπόλεως τελευταῖον βασιλέα. Ὁ Κλοντζας γράφων ταύτας τὰς εἰκόνας ἐκ φιλοπατρίας εἰργάζετο διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἠγνόει τὴν ἱστορίαν. Οὐχ ἦττον συμπεριέλαβον καὶ τὰ δύο ταῦτα σκαριφήματα εἰς τὴν μικρὰν συλλογὴν ταύτην τὴν συμπεριλαμβάνουσαν οὕτω πάσας τὰς ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νέων χρόνων γνωστὰς μοι εἰκόνας τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Άρ. 1.

Άρ. 2.

Άρ. 3.

Άρ. 4.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ
 ΛΑΚΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ
 ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ
 ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ
 ΛΑΚΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ
 ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ
 ΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ε.Υ.Δ. ΤΥΠ.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 20